

Forhandlinger af krop, sundhed og smag på Femø Kvindelejr

Forskydninger i kropsliggjort smag mellem
dominerende og afgrænsede sociale rum

Katrine Vraa Justenborg

Abstract

Negotiating Body, Health, and Taste at Femø Women's Camp: Shifts in Embodied Taste between Dominant and Bounded Social Spaces.

This article is based on a revised version of my master's thesis defended in 2018. It examines how ideals of body and health are negotiated and made meaningful among women participating in Femø Women's Camp (*Femø Kvindelejr*) between 2013 and 2018, with particular attention to the camp's separatist social space. The analysis draws on Pierre Bourdieu's concepts of field, capital, and habitus, supplemented by Kristian Larsen's notion of health capital. Based on nine qualitative interviews, the article explores how health is articulated and practiced across everyday life and the camp context. The analysis shows that bodily markers and health practices associated with lesbian identity or norm-challenging positions often carry low legitimacy in everyday fields, while acquiring high symbolic value within the camp. Femø Women's Camp thus functions as a bounded social field in which health ideals are renegotiated and inequalities temporarily recoded, while simultaneously reproducing field-specific hierarchies.

Keywords

Body, Taste, Health Capital, Femø Kvindelejr, Femø Women's Camp, Field

Introduktion

I de seneste årtier er kroppen blevet et centralt omdrejningspunkt for sociale differentieringer, moralske vurderinger og politiske kampe (Lupton 2013; Larsen 2021). Sundhed bliver på den måde ikke blot et spørgsmål om fravær af sygdom, men gøres til et individuelt ansvar og et kropsligt kulturelt ideal, der knyttes tæt til forestillinger om det gode liv,

selvkontrol og trivsel (Lehn-Christiansen et al. 2016; Justenborg 2023). Denne udvikling har intensiveret koblingen mellem krop, sundhed og social position, hvor bestemte kropslige udtryk og praksisser tillægges større værdi og legitimitet end andre. I den forstand fungerer kroppen som et centralt medium for social differentiering og ulighed (Bourdieu 1984; Skeggs 1997), og derfor mere sjældent som en objektiv indikator for sundhed.

Samtidig har de seneste års offentlige debatter om kropspositivitet,¹ kropsneutralitet,² ”skinny is back”³ og sociale mediers påvirkning af kropsidealer⁴ eksemplificeret, at idealer om sundhed og krop ikke virker ens for alle, men rammer forskelligt afhængigt af køn, seksualitet, social klasse og adgang til ressourcer (Justenborg & Landis 2024; Aamann & Erlik 2023; Larsen & Sodemann 2023; Marmot & Wilkinson 2006). Selvom kropspolitiske aktører forsøger at udfordre snævre forestillinger om den ”sunde” og ”rigtige” krop – fx i kraft af kropspositivisme – udfolder disse modkampe sig ikke i et magtfrit rum. De foregår tværtimod inden for sociale felter med dominerende logikker, hierarkier og kapitalformer, hvoraf nogle kroppe lettere end andre kan omsætte kroppens fremtoning til symbolsk værdi. De seneste års udbredelse af farmakologiske vægttabsbehandlinger som Ozempic og Wegovy aktualiserer yderligere sundhedens rolle som en socialt differentierende ressource. Disse behandlinger synliggør, hvordan adgang til den ”rigtige” krop i stigende grad forudsætter økonomisk kapital, medicinsk legitimitet og sundhedsfaglig anerkendelse. Sundhed fremstår dermed ikke alene som et spørgsmål om livsstil, men som et investeringsfelt, hvor bestemte kroppe kan optimeres og derved give adgang til symbolsk værdi, mens andre fortsat marginaliseres. Denne udvikling understreger, hvordan sundhed fungerer som en form for kapital, der både kan akkumuleres og virke ekskluderende, og hvordan ulighed i praksis i stigende grad materialiseres gennem kroppen, og kun i begrænset omfang handler om medicinsk sundhed. Denne form for kapital kan med en Bourdieu-inspireret optik benævnes *sundhedskapital* (jf. Larsen 2021).

Set i dette lys bliver separatistiske rum som Femø Kvindelejr analytisk interessante, idet de tilbyder midlertidige alternativer til dominerende sundheds- og kropsidealer. Som Brædder (2021) skriver i bogen *Femø*, forsøgte lejren tilbage i 1970’erne at gøre op med tidens skønhedsideal:

Kvindekroppen skulle erobres som kvinders ejendom. Som led i deres tanker om kvindefrigørelse arbejdede rødstrømpebevægelsen med, at kvinder skulle lære at værdisætte sig selv som kvinder. Den øgede selvbevidsthed gjaldt også deres kroppe. Dyrkelsen af den naturlige krop på kvindelejren kan derfor ses som et led i at tilegne sig og acceptere kroppen og sig selv (Brædder 2021: 19).

På den måde var lejrens formål altså at forskyde kropslige udtryk og sundhedspraksisser, som i andre sociale – og mere dominerende – felter forbindes med lav symbolsk værdi.

Femø Kvindelejr kort fortalt

Artiklen tager sit udgangspunkt i et separatistisk socialt rum, nemlig Femø Kvindelejr. Lejren blev etableret i 1971 i forlængelse af den danske rødstrømpebevægelse og fungerede fra begyndelsen som et politisk frirum for kvinder. Lejren afholdes hver sommer på Femø,

en mindre ø nord for Lolland, hvor deltagerne midlertidigt bor i en teltlejr, ofte en uge ad gangen, organiseret omkring fællestelte, praktiske arbejdsopgaver (som madlavning, opvask, toilettømning og børnepasning), fællesmøder, fællessang og sociale aktiviteter. Femø Kvindelejr blev oprindeligt tænkt som et midlertidigt minisamfund, hvor kvinder kunne skabe fællesskaber uden om det omgivende samfunds kønnede hierarkier, normer og forventninger (Brædder 2010; 2021; Wikman 2014). Et centralt udgangspunkt var ønsket om at synliggøre kvinders erfaringer og perspektiver, som oplevedes som fraværende i både historiefortællinger og samfundsliv. Kropslighed spillede her en væsentlig rolle, idet kvindekroppen blev forstået som et politisk og kulturelt omdrejningspunkt snarere end som et objekt for disciplinering (Brædder 2010; 2021).

Lejrens tidlige år var præget af eksplicite politiske projekter, hvor kollektive arbejdsformer, fælles beslutningsprocesser og kropslig frigørelse, herunder nøgenhed, indgik som centrale praksisser (Brædder 2021). Disse praksisser fungerede både som kritik af en mandsdomineret og heteronormativ samfundskultur og som forsøg på at skabe alternative måder at være kvinde på. Samtidig var lejren fra begyndelsen tænkt som et åbent rum, hvor kvinder på tværs af alder, social klasse og økonomiske forudsætninger kunne deltage (Brædder 2010).

Kvindebevægelsens og feminismens historiske udvikling afspejles desuden i lejrens forandringer over tid. Selvom de fysiske rammer og en række praksisser fortsat trækker tråde tilbage til lejrens tidlige år, har Femø Kvindelejr gennemgået sociale og kulturelle forskydninger. Brædder (2021) peger på en forskydning mod mere individualiserede deltagelsesformer, når hun beskriver, hvordan lejren fra 1990'erne fik en organisering, der i højere grad er påvirket af deltagernes individuelle ønsker. Teltgrupperne forsvandt som struktur for lejrens praktiske og politiske arbejde, og deltagerne kunne dermed selv vælge, hvor de ville sove, hvilke workshops de ville deltage i, og hvordan de ville indgå i lejrens praktiske opgaver (Brædder 2021). Det individualiserende aspekt kan desuden ses i, at der i år 2000 blev indført muligheden for at sove i eget telt frem for i fælles sovetelte.⁵

I den periode hvor data til dette studie blev indsamlet (2017–2018), fremstod lejrens fællesskab i højere grad forskudt mod det ferieorienterede frem for det politiske, idet politiske projekter ikke nødvendigvis var det primære omdrejningspunkt for deltagelsen. Det er derfor væsentligt at præcisere, at artiklen ikke undersøger lejrens aktuelle praksisser, og at dele af analysen kan afspejle en tidligere periode i lejrens udvikling. Siden dataindsamlingen har Femø Kvindelejr desuden ændret sine retningslinjer for, hvem der har adgang til lejren. Disse ændringer kan have betydning for, hvordan krops- og sundhedsidealer forhandles og praktiseres aktuelt i lejrens rum. I dag er kønspolitikken for lejren mere inkluderende, idet alle kvinder og nonbinære personer med et lige cpr-nummer eller med F eller X angivet i deres pas er velkomne. Drengébørn har fortsat adgang til lejren frem til det fyldte 12. år, hvilket også var gældende i den periode, hvor det empiriske materiale blev indsamlet.⁶

Lejren afvikles fortsat over sommeren i tematiserede uger og organiseres af deltagerne selv gennem kollektive arbejdsopgaver, fællesmøder og sociale aktiviteter.

Teori

Teoretisk tager artiklen afsæt i Pierre Bourdieus relationelle sociologi, hvor hans begreber forstås som indbyrdes forbundne og gensidigt konstituerende. Med begreberne *felt*, *kapital*, *habitus* og *smag* som afsæt for analysen undersøger artiklen, hvordan krop og sundhed både formes af og former sociale forhold. Sundhed forstås således ikke som en entydig eller objektivt defineret størrelse, men som noget, der får betydning gennem sociale praksisser, smagsdomme og forhandlinger i konkrete sociale rum.

”At tænke i felter er at tænke relationelt”, som Bourdieu formulerer det i *Refleksiv sociologi* (Bourdieu & Wacquant 1996: 84). Et felt skal ifølge Bourdieu & Wacquant (1996) forstås som et socialt rum bestående af relationer mellem positioner, hvor både aktører og institutioner kan indtage positioner, og hvor disse positioner kun eksisterer i kraft af de bindinger, der findes mellem dem. Et felt kan således ikke reduceres til en fysisk lokalitet, men må forstås som en afgrænsning af det sociale rum med særlige logikker, normer og krav, der adskiller sig fra andre felter. I artiklen anvendes feltbegrebet som en analytisk baggrund til at forstå deltagernes smagspræferencer i henholdsvis deres hverdagsliv og på Femø Kvindelejr. Deltagernes hverdagsliv betragtes som sammensat af flere subfelter, idet de i deres levede liv agerer i flere overlappende sociale rum. Femø Kvindelejr analyseres derimod som et mere afgrænset socialt rum, hvor særlige kropslige praksisser udfoldes, og hvor bestemte kapitalformer aktiveres og får værdi.

Ifølge Bourdieu (1984) er en aktørs position i et felt tæt forbundet med smag, hvor smag kan forstås som socialt formede præferencer, der er knyttet til bestemte positioner og livsstile. Smagspræferencer er derfor ikke udelukkende baseret på individuelle valg, men formes inden for de mulighedsrum, som er tilgængelige for aktøren. Præferencer for bestemte former for smag konstituerer samtidig afsmag over for andre smagsformer. Hos Bourdieu er smag således ikke blot et spørgsmål om individuelle præferencer, men også en måde, hvorpå sociale forskelle markeres, legitimeres og kropsliggøres (Bourdieu 1984). Når en aktør giver udtryk for bestemte smagspræferencer, her i relation til sundhed, kan det fortolkes som udtryk for, at aktøren er skrevet ind i et felt, hvor bestemte forståelser af sundhed har værdi. Smag og afsmag anvendes derfor som analytiske begreber til at identificere mønstre og variationer i de medvirkendes livsstile og sundhedsidealer. Smag har desuden afsæt i habitus, forstået som kropsliggjorte dispositioner formet gennem historiske socialiseringsprocesser. Habitus gør det muligt at forstå, hvordan bestemte forståelser af sundhed kan opleves som naturlige eller selvfølgelige, selvom de er socialt formede.

Kapitalbegrebet anvendes i artiklen til at analysere, hvilke ressourcer der har afsætningsværdi i de pågældende sociale rum (jf. Bourdieu 1990). For at analysere sundhed som en kropsligt forankret og socialt differentierende praksis inddrages Kristian Larsens begreb *sundhedskapital* (jf. Larsen et al. 2013; Larsen et al. 2020a; Larsen et al. 2020b) som et analytisk blik, der informerer analysen, men som ikke analyseres direkte. Sundhedskapital kan overordnet forstås som kropsliggjorte ressourcer, der bringes i spil, når aktører søger at opretholde eller forbedre deres position i sociale felter (Larsen et al. 2020a). Begrebet er med til at kaste lys over, hvordan investeringer i kroppen både er socialt differentierede og differentierende, og hvordan arbejde *med* og *på* kroppen kan bidrage til at stabilisere eller optimere en social position, enten mere overordnet eller inden for afgrænsede sociale rum.

I artiklen anvendes sundhedskapitalbegrebet med andre ord som afsæt for at forstå, hvordan sundhed som kropsliggjorte værdier og smagspræferencer tillægges betydning af deltagerne på Femø Kvindelejr. Sundhed forstås dermed ikke som en objektiv eller entydig størrelse, men som noget, der formes gennem deltagernes kropslige praksisser og smagsdomme i relation til det sociale rum, lejren udgør.

Bourdieu's begreber anvendes relativt deduktivt for at afprøve deres analytiske anvendelighed til at belyse ligheder og forskelle i deltagernes kropslige praksisser og sundhedsorienteringer. Analysen undersøger desuden, hvordan disse formes i spændingsfeltet mellem deltagernes hverdagsliv og lejrens separatistiske kontekst.

Metode

Det empiriske materiale til denne artikel består af otte individuelle interviews med deltagere fra Femø Kvindelejr, som alle har deltaget på lejren mindst én gang i perioden 2013-2018.⁷ Interviewene blev gennemført i årene 2017-2018 og var metodisk inspireret af den sokratiske interviewform, hvor samtalen drives frem gennem åbne dialoger, fælles undren og en systematisk afprøvning af det, der ellers fremstår som selvfølgeligt (jf. Hansen 2015). Denne interviewform er valgt, fordi den muliggør en undersøgende og reflektiv samtale, hvor både interviewpersonens og forskerens forståelser bringes i spil og gøres til genstand for kritisk afprøvning. Det sokratiske interview har i denne sammenhæng vist sig særligt velegnet, idet jeg selv har deltaget på Femø Kvindelejr siden 1994, og dermed indtager en position som både insider og forsker. I stedet for at forsøge at neutralisere denne position har interviewformen gjort det muligt at jeg aktivt har kunnet inddrage mine egne erfaringer og refleksioner som analytiske ressourcer i interviewet (jf. Hansen 2015). Gennem dialogisk udforskning har jeg kunnet udfordre, nuancere og problematisere interviewpersonernes fortællinger, samtidig med at mine egne antagelser løbende er blevet sat på spil.

I udførelsen af de sokratiske interviews har jeg været inspireret af det metodiske princip, som Bourdieu betegner som *det dobbelte brud*. Princippet indebærer, at forskeren kontinuerligt må være opmærksom på – og aktivt bryde med – både feltets og egne forståelseskategorier (Bourdieu 2005). Det dobbelte brud udspiller sig, ifølge Bourdieu (2005), som to parallelle og gensidigt afhængige processer, hvor forskeren dels skal bryde med umiddelbare og ofte naturaliserede forståelser af praksis, og dels bryde med forskerens egne prækonstruktioner og kropsligt indlejrede erfaringer med feltet. Det sokratiske interview kan således forstås som et konkret metodisk greb, hvor det dobbelte brud operationaliseres i selve interviewsituationen. Gennem vedvarende spørgsmål, undren og afsøgning af alternative fortolkninger skabes der afstand til det selvfølgelige – både for interviewpersonerne og for forskeren selv. Mit forudgående kendskab til lejren har i den forstand både udgjort en potentiel metodisk udfordring og en analytisk ressource. Som Bourdieu (2005) påpeger, må forskeren foretage et brud med de dybe og ofte ubevidste følelsesmæssige investeringer i undersøgelsesgenstanden, hvilket ofte er de investeringer, som netop har motiveret interessen for det undersøgte.

Oprindeligt blev spørgeskemadata også indsamlet i forbindelse med specialet, men dette er fravalgt for at sikre analytisk dybde og et mere fokuseret artikelbidrag. I forbindelse med gennemførelsen af interviewene har alle informanter givet mundtligt informeret samtykke

til deltagelse og er blevet oplyst om, at deres anonymitet sikres i den efterfølgende vidensproduktion. Anonymitet vurderes som særligt væsentlig, idet genstandsområdet er relativt afgrænset, og flere af deltagerne kender hinanden, hvilket øger risikoen for genkendelse. Af hensyn til dette ansvar har jeg foretaget en omfattende anonymisering, herunder udeladelse af navne, relationer, bopæl, alder, geografisk tilhørsforhold samt konkrete oplysninger om deltagelsestidspunkter på Femø Kvindelejr. Derudover er dele af det empiriske materiale og visse analyser udeladt i denne artikel, for at styrke informanternes anonymitet yderligere.

Analysen er gennemført som en teoretisk informeret læsning af interviewmaterialet med afsæt i Bourdieus begreber om felt, habitus, kapital, smag og afsmag samt begrebet sundhedskapital. Materialet er læst med fokus på, hvordan deltagerne beskriver kropslige praksisser, sundhedsforståelser og smagspræferencer på tværs af hverdagslivets sociale rum og lejrens separatistiske rum.

For læsevenligheds skyld betegnes informanterne som samlet gruppe fremadrettet i artiklen som *Femø-deltagere*. Betegnelsen refererer udelukkende til de interviewede og ikke til alle nuværende eller tidligere deltagere på lejren. Betegnelsen anvendes ikke som en kønnet kategori, idet alle de medvirkende identificerer sig som kvinder. Køn forstås i artiklen som en socialt og kulturelt foranderlig kategori, og analysen tager ikke sigte på at fastlægge informanternes kønsidentifikation i forhold til lejrens adgangsangvisninger. Fokus er i stedet rettet mod de kropslige erfaringer og praksisser, som de forskellige Femø-deltagere bringer i spil, når de tager del i lejrens sociale rum.

Tabel 1: Medvirkende Femø-deltagere og udvalgte kategoriseringer på undersøgelsestidspunktet.

Deltager	Alders gruppe	Uddannelses niveau	Beskæftigelses situation	Deltagelse på Femø Kvindelejr	Seksuel orientering	Køn
A	Yngre voksen	Videregående udd.	Studerende	Førstegangsdeltager	Aseksuel	Kvinde
B	Midt i livet	Erhvervsudd.	Uden for arbejdsmarkedet	Mange år	Homoseksuel	Kvinde
C	Midt i livet	Videregående udd.	I arbejde	Mange år	Homoseksuel	Kvinde
D	Yngre voksen	Videregående udd.	I arbejde	Flere år	Homoseksuel	Kvinde
E*	Midt i livet	Videregående udd.	I arbejde	Flere år	Homoseksuel	Kvinde
F	Yngre voksen	Kreativ/teknisk udd.	Uden for arbejdsmarkedet	Mange år	Biseksuel	Kvinde
G	Yngre voksen	Mellemlang udd.	Studerende	Førstegangsdeltager	Heteroseksuel	Kvinde
H	Ung	Ungdomsudd.	Studerende	Førstegangsdeltager	Queer	Non-binær
J	Ældre	Videregående udd.	Pensionist (delvist aktiv)	Mange år	Homoseksuel	Kvinde

**Af analytiske grunde indgår interviewet med deltager E ikke i denne artikel, da det ikke belyser de tematiske, som analysen fokuserer på.*

Kropslige investeringer og hverdagsliv

I Femø-deltagernes hverdagsliv fremstår krop og sundhed som gennemgående orienteringspunkter, der på forskellig vis får betydning for, hvordan personer aflæses, vurderes og praktiserer deres liv. Krop og sundhed fremtræder ikke alene som individuelle anliggender, men som noget, der kontinuerligt forhandles i relation til de sociale felter, deltagerne bevæger sig i.

I interviewene fremgår det, hvordan materielle kropslige valg, herunder forhandlinger om hår og påklædning, indgår som en del af deltagernes kropslige arbejde i hverdagen. Deltager C beskriver, hvordan hendes udseende har været genstand for løbende forandringer over tid:

Mit udseende, det har skiftet sådan meget, alt efter hvad jeg sådan har lyst til. Og der er jo nogen, de ser rigtig meget ud på den samme måde i rigtig mange år, og jeg har sådan skiftet meget med langt og så kort hår, og tøjstil og sådan noget, ikke? Så jeg signalerer noget, som jeg har lyst til i en periode (Deltager C).

Deltager C beskriver her, hvordan hendes udseende skifter *meget*, og at disse ændringer er betinget af lyst. At disse ændringer ikke er strategiske valg rettet mod en bestemt gruppe, uddybes nedenfor, når C reflekterer over, hvorfor disse forandringer finder sted:

Jeg har rigtig svært ved at finde ud af, hvorfor det skifter så meget. Det er ikke så meget i forhold til, hvem jeg vil i kontakt med. Jeg føler mere, at det er fordi jeg har begge sider i mig. Det der egentlig er sådan lidt mere drenget, og noget der er sådan lidt mere feminint. Så har de jo så forskellige overtag (Deltager C).

I citatet træder kroppen frem som en materialitet, hvorigennem forhandlinger af forskellige dispositioner og erfaringer finder sted. Ændringer af udseendet kan dermed betragtes som en måde, hvorpå C navigerer i hverdagslivets normative forventninger til sit udseende. Alligevel indgår de i en bredere vurdering af, hvad hun vurderer som passende og legitimt i sin hverdag. C ændrer samtidig sit udseende efter *enten* maskuline eller feminine ”sider”, og antyder dermed, at kønnede udtryk ikke kan kombineres.

Sammenhænge mellem krop, udtryk og dispositioner ses også i D's fortælling om sit valg af frisure:

Jeg havde meget langt hår. Og det var også vildt dejligt. Det er vildt dejligt at have kort hår [griner]. Men det krævede jo også lidt mod at gøre det. Og dengang tænkte jeg egentlig ikke så meget over det, men nu har jeg efterfølgende tænkt over, med den her sådan lidt rå frisure måske, at den altså. Jeg er fuldstændig sikker på, at de andre leber godt kan se, at jeg er en af dem, ikke? Selv dem med den svageste gay-rater kan godt se det (Deltager D).

Når D's frisureskifte beskrives som noget, der kræver hendes ”mod”, peger det på, at dette kropsudtryk ikke tillægges samme værdi på tværs af sociale rum, samt at ydre strukturer

virker ind på D's umiddelbare mulighed for at regulere sit udseende. Selvom denne konkrete forandring opleves som "vildt dejlig", indebærer den samtidig en opmærksomhed på, hvordan kroppen kan blive aflæst og vurderet i relation til de sociale rum, D tager del i. D's "rå" frisure har kapitalværdi i sociale rum, hvor andre "lebber" ser hende, idet frisuren markerer hende som en person tilhørende gruppen. Samtidig kræver det D's mod at klippe sit hår, fordi andre sociale rum ikke har samme afsætningsværdi for kort hår. D's udtalelse indikerer derved, at der findes distinktioner i måder, hvorpå kvinder med kort hår værdisættes, og dermed at kort hår kan tillægges forskellig symbolsk værdi afhængigt af det sociale rum, det aflæses i.

Denne feltbetingede værdisætning af kropslige investeringer og udtryk fremgår også af H's fortælling om sit udseende:

Jeg er barberet bag på og pandehår. Det er også sådan en typisk lesbisk eller queer-frisure. Og jeg har også piercinger i det, homoøret, sådan det højre øre. Det har jeg først fået, efter jeg er kommet til Danmark. nu kan jeg være mere åben om det, uden at blive overfaldet (Deltager H).

H's regulering af sit udseende peger på en kropslig fornemmelse for, hvor og hvornår bestemte frisurer og udsmykninger kan praktiseres uden risiko. H investerer i sit udseende i overensstemmelse med en dansk lesbisk/queer-doxa og oparbejder derved kapitalværdi, som får betydning i de sociale rum, vedkommende deltager i. Samtidig viser H's refleksioner nedenfor, at den samme frisure kan tillægges forskellige betydninger på tværs af sociale rum:

Men jeg har også fundet ud af, at der er rigtig mange skinheads, at rigtig mange kvindelige nazister har den her frisure [griner]. Men så har de oftest sådan to totter hængende ned. Så jeg var virkelig lettet for, at det ikke var helt den samme frisure. For der er rigtig mange, der sådan lige nikker til mig på gaden, og så bliver jeg helt i tvivl: er det homoer eller skinheads? (Deltager H).

Dette eksempel illustrerer, hvordan (næsten) identiske kropsudtryk kan akkumulere kapital i modsatrettede sociale rum, og hvordan aktørerne kropsligt orienterer sig mod at skabe afstand til uønskede positioner.

Kropslige investeringer og Femø Kvindelejr

Når Femø Kvindelejr danner kontekst for deltagernes fortællinger, ses et tydeligt skift i, hvordan kropslige investeringer organiseres og gives værdi. Hvor hverdagslivets kropsarbejde i høj grad er forbundet med sociale vurderingslogikker og forventninger til, hvad der fremstår passende og legitimt, peger interviewene på, at lejrens separatistiske rum muliggør andre former for kropslig orientering. Skiftet kan delvist forstås ved, at lejren for mange fungerer som et ferierum, men analysen viser samtidig, at der sker mere end blot et midlertidigt afbræk. Lejrens doxa reorganiserer nemlig, hvilke materialiteter, praksisser og rela-

tioner der fremstår som meningsfulde, og dermed hvilke former for kapital der kan akkumuleres.

Et første nedslag i denne forskydning ses i deltagernes forhold til tøj og praktiske materialiteter. F beskriver, hvordan hun har en særskilt tøjpraksis knyttet til lejren:

Jeg går i noget andet tøj på Femø, end hvad jeg gør derhjemme. Jeg har sådan lidt noget Femø-tøj. Det er mere praktisk. Det er sådan noget, altså jeg har de der bukser med lommer hele vejen ned. For jeg gider ikke have en taske med hele tiden, alle steder. Så det er jo bare meget smartere med lommer hele vejen. De ligger i kufferten indtil Femø starter, og så bliver de vasket og så bliver de pakket ned igen (Deltager F).

F's fortælling viser, at tøjets funktion og nødvendighed ikke kan forstås uafhængigt af det sociale rum, det indgår i. På lejren fremstår det "praktiske" ikke som et kompromis, men som en legitim og meningsfuld materiel smagspræference. Samtidig viser den gentagne pakke- og vaskepraksis, at smagen ikke alene er situeret, men også stabiliseret over tid. "Femø-tøjet" ligger med andre ord klar, venter, aktiveres og pakkes ned igen. Der etableres dermed en rytme, hvor kroppen allerede inden afrejse forberedes på et andet mulighedsrum end hverdagslivet.

Denne forskydning bliver også synlig, når tøj ikke blot vælges anderledes, men fravælges. Deltager G beskriver, hvordan mødet med nøgenhed på lejren opleves som både grænseoverskridende og attraktivt:

Det gode var, at man udfordrer sig selv... Det var klart nyt og grænseoverskridende for mig, for man kommer ned til et sted, hvor folk går nøgne rundt. Det syntes jeg egentlig var helt vildt fedt og prøve, og sådan også teste sig selv og hvor langt går man selv. Og har man selv lyst at gå rundt uden tøj på? Eller sidde og gå på toilet på græsplænen foran alle sammen. På en eller anden måde, så var det også en vild udfordring. Meget spændende og sjov, synes jeg (Deltager G).

G's fortælling peger på, at lejrens kropspraksisser ikke nødvendigvis harmonerer med hendes habituelle erfaringer fra hverdagslivet. Det centrale er imidlertid, at hun samtidig beskriver, hvordan hun forsøger at "teste sig selv" og afsøge, "hvor langt går man selv". Det indikerer, at lejrens doxa ikke blot tilbyder et færdigt sæt af praksisser, men også et rum, hvor en anden kropslig orientering kan afprøves og gradvist internaliseres. Nøgenhed og åben toiletpraksis bliver dermed ikke kun et brud med hverdagen, men en legitim, og for G også sjov, måde at gøre krop på i feltet.

En tredje materiel forskydning handler om fraværet af elektroniske materialiteter. Deltager B beskriver, hvordan selve rejsen mod Femø opleves som en gradvis afkobling, der kulminerer i en følelse af frihed:

Det er i det øjeblik man stiger på færgen i Kragenæs, der bliver det mere og mere frihed, jo længere man kommer mod Femø. Og i det øjeblik at man så er landet, når man kører ned ad grusvejen og kan se teltene dernede i bunden, så er det som om, at alle ens byrder

de bare forlader én. Så det bare er frihed. Fordi du bestemmer selv, om du vil have din telefon tændt. Hvis du skal have den tændt, så er du tvunget til at undvære den, for den skal lades op. Der er ikke fjernsyn, der er ikke noget som helst. Du kan helt skrotte alle de der ting som du er slave af i dag. Telefon og fjernsyn og iPad og alt muligt, ikke også? (Deltager B).

I B's fortælling bliver "frihed" knyttet til et konkret sted og en konkret materiel logik. Allerede i kraft af at være på vej mod lejren oplever hun, at hendes byrder forlader hende. Hvis telefonen er tændt, opstår der samtidig et behov for at interagere med den, som feltet ikke umiddelbart understøtter, og derfor bliver fravalget lettere – og måske endda forventet. B beskriver elektroniske materialiteter som noget, man i hverdagen er "slave af", mens deres fravær på lejren omkodes som en aflastning. Analytisk peger det på, at lejrens materielle organisering ikke blot fungerer som ramme, men aktivt strukturerer, hvilke investeringer der fremstår mulige og ønskværdige.

Sideløbende med de materielle forskydninger beskriver flere deltagere et stærkt socialt fællesskab på Femø Kvindelejr, som forbindes med sundhed og trivsel. Deltager A fortæller, hvordan hun oplever lejrens fællesskab som et rum, hvor kropslig fremtoning mister betydning:

Man kommer ind i den her boble her, så bliver det lige meget, hvordan man ser ud. På en eller anden måde, så bliver der ikke fokuseret på det. Hvad gør det i forhold til sundhed? Jamen det gør, at man ikke tænker over det, at man føler sig fri, at alt er tilladt, alt er sundt. Det er næsten det vigtigste. Hvis du har det godt, med sådan som du er, sådan som du ser ud, jamen så er det sundt for dig (Deltager A).

A's fortælling peger på, at sundhed i lejrens sociale rum i højere grad knyttes til en oplevelse af frihed, accept og velbefindende end til konkrete krav om regulering af kroppen. Analytisk kan denne oplevelse forstås som udtryk for, at A befinder sig i et felt, hvor hendes måde at være krop på stemmer overens med lejrens normer. Den frihed, hun beskriver, er dermed ikke et fravær af sociale logikker, men et udtryk for, at hendes kropslige praksisser allerede har høj legitimitet i fællesskabet. Denne oplevelse er ikke nødvendigvis tilgængelig for alle deltagere, hvilket bliver synligt i deltager G's fortælling:

Nu var jeg dernede sammen med en veninde. De andre havde en forståelse, at vi var kærestes. Og det var bare sådan det var. Og da vi så sagde, at vi egentlig bare var venner, det var sådan "nå okay altså". Jeg tror måske egentlig at vi blev talt mindre til, end vi ville have gjort, hvis vi havde været et lesbisk par (Deltager G).

G's beretning viser, hvordan bestemte forventninger til relationel positionering kan give lettere adgang til socialt samvær, mens fraværet af denne position kan resultere i mindre kontakt. Pointen her er ikke, at Femø Kvindelejr entydigt ekskluderer, men at fællesskabet rummer egne hierarkier og differentieringsmekanismer. Hvor hverdagslivet ofte opleves som struktureret af heteronormative og sundhedsmoralske vurderinger, peger G's erfaring

på, at lejrens fællesskab ligeledes er struktureret, blot efter andre logikker end dem, der gør sig gældende i deltagernes hverdagsliv. Dette peger samlet på, at Femø Kvindelejr som socialt rum både muliggør og begrænser måder at investere i kroppen på. Lejrens sociale organisering skaber et rum, hvor nogle af hverdagslivets vurderingslogikker midlertidigt svækkes, samtidig med at nye normer etableres, som former, hvem der glider let ind i fællesskabet, og hvem der må orientere sig mere aktivt mod at tilpasse sig feltets betingelser.

Denne omkodning af sociale normer bliver synlig i deltager C's fortælling om familie og fællesskab. Hun beskriver nemlig, hvordan Femø Kvindelejr tilbyder andre måder at være familie på end dem, hun møder i sin hverdag:

Femø Kvindelejr det er et rum for kvinder, og det jo sådan det der er den helt overskyggende grundtanke ved kvindelejren, det er, at det er et rum uden mænd. Jeg tager rigtig meget derved for at vise mine børn noget andet end heteroseksuelle kernefamilier. Det er super vigtigt for mig og super vigtigt for dem (Deltager C).

Citatet peger på, hvordan hverdagslivets sociale strukturer rummer bestemte forventninger til familieliv og relationer, og hvordan disse forventninger får betydning for deltagernes prioriteringer og orienteringer. I denne forstand fungerer Femø Kvindelejr som et alternativt socialt rum, hvor dominerende forestillinger om familie, krop og sundhed midlertidigt kan udfordres og omformes.

Deltager J's fortælling illustrerer, hvordan Femø Kvindelejr's sociale logikker ikke blot er situerede i lejren, men kan sætte sig kropsligt og få betydning i deltagernes hverdagsliv. Hun beskriver, hvordan opholdet på Femø producerer en oplevelse af frihed, som også bliver styrende for hendes orientering omkring materialiteter, da hun vender hjem:

Femø har lært mig, at når jeg kom hjem, så kunne jeg ikke holde alle mine ting ud. Fysiske ting. For det første kunne jeg næsten ikke holde ud, at så var der fire vægge. Det var da selvfølgelig godt, at det ikke blæste hele tiden, hvad det tit gør på Femø, men det der med, at jeg havde så mange materielle ting. Jeg orkede det ikke. Og der sad jeg med hver eneste lille ting, og sagde: "Kan jeg leve uden den?", "Ud". "Kan jeg leve uden den?" "Ud.". Og til sidst så havde jeg næsten ingen ting tilbage, og så gemte jeg det sidste. Og det endte så med, at det også var forkerte ting, jeg ikke havde smidt ud. Så jeg måtte ud at købe nogle flere ting, fordi jeg jo faktisk havde brug for noget mere. Men den der sådan følelse af frihed (Deltager J).

J's beretning kan forstås som et udtryk for, at hun midlertidigt har internaliseret lejrens doxa, hvor enkelhed, åbenhed og fravær af materiel overflod er med til at muliggøre andre kropslige og sociale praksisser, end dem hun kender fra hverdagen. I lejrens sociale rum fremstår fraværet af afskærmende rammer, såsom "fire vægge", ikke som en mangel, men som en forudsætning for fællesskab og en oplevelse af frihed. Når J efterfølgende konfronteres med hverdagslivets materielle strukturer, opleves disse derfor som begrænsende. At J ender med at konstatere, at det var "de forkerte ting", hun har skilt sig af med, peger det på, at den frihed, hun forsøger at videreføre, ikke uden videre kan overføres fra lejren til

hverdagslivet. Det synliggør, hvordan materialiteters betydning og nødvendighed varierer på tværs af sociale rum og konstitueres af rummenes sociale logikker og doxa. Hvor materielle rammer som vægge og ejendele i hverdagslivet kan fungere som forudsætninger for tryghed, funktionalitet og velbefindende, kan de i lejrens kontekst fremstå som tegn på afstand og afsondring fra fællesskabet.

J's erfaring understreger på den måde, hvordan Femø Kvindelejr tilbyder et socialt rum, hvor særlige logikker for krop og materialiteter får høj – men midlertidig – legitimitet. Legitimiteten er nemlig situeret og betinget af det sociale rums særlige organisering. Når deltageren bevæger sig ud af dette rum, bliver spændingen mellem lejrens og hverdagens logikker synlig og viser, hvordan forskellige sociale rum muliggør og begrænser forskellige måder at investere i både krop og materielle omgivelser på.

Afslutning

Jeg har i denne artikel undersøgt, hvordan krop og sundhed forhandles og tillægges værdi blandt deltagere på Femø Kvindelejr, der har deltaget på lejren i årene 2013-2018. Med artiklen har jeg desuden belyst, hvordan disse forhandlinger ændrer karakter, når deltagerne bevæger sig mellem hverdagslivets sociale rum og Femø Kvindelejr's mere separatistiske rum. Analysen har vist, at Femø-deltagernes kropslige investeringer i hverdagslivet ikke alene handler om individuelle præferencer, men er betinget af felters logikker, hvor udseende og praksisser kan akkumulere eller koste kapitalværdi. Femø-deltagernes fortællinger om hår, tøj, udsmykning og "kropsmarkører" synliggør, hvordan selv relativt små kropslige valg bliver genstand for vurdering. Dette peger på, at hverdagslivets sundheds- og kropsidealer ikke blot får en abstrakt betydning, men materialiserer sig i kroppen som en praktisk orientering mod, hvad der kan gøres legitimt, og hvad der må skjules, nedtones eller kræver "mod".

I Femø Kvindelejr's sociale rum omkodes hverdagslige vurderingslogikker. Her fremstår sundhed i højere grad som en oplevelse af velbefindende, frihed og accept end som regulering og optimering, og kropslige udtryk, der i hverdagslivet kan medføre lavere position, kan i lejren forhandles og akkumulere værdi. Deltagernes fortællinger om særligt Femø-tøj, nøgenhedspraksisser og fravalget af elektroniske materialiteter viser blandt andet, hvordan lejrens doxa reorganiserer, hvad der opleves nødvendigt, meningsfuldt og legitimt. Samtidig indikerer analysen, at nogle deltagere i højere grad end andre har kropslige praksisser og relationelle positioneringer, der "passer ind" i det sociale rums logikker. På den måde fungerer Femø Kvindelejr ikke som et entydigt inkluderende rum for alle, men som et separatistisk rum med egne differentieringsmekanismer.

Artiklen bidrager med et empirisk blik på ulighed i praksis ved at vise, hvordan sundhed og krop fungerer som differentierende ressourcer, og hvordan et separatistisk rum midlertidigt kan omfordele symbolsk værdi til kroppe og praksisser, der i andre felter tillægges lav symbolsk værdi. Samtidig viser analysen, at omkodningen på lejren ikke ophæver ulighed, men at den forskydes. Femø Kvindelejr skaber på den måde et alternativt mulighedsrum, hvor nogle hverdagslige vurderingslogikker svækkes, og hvor nye etableres, hvilket igen former, hvem der får lettere adgang til lejrens fællesskab(er), og hvem der må orientere sig mere aktivt mod dens logikker. Separatistiske rum – som Femø Kvindelejr – bør derfor

ikke forstås som rene modsætninger til de dominerende sociale rum, deltagerne ellers bevæger sig i, men som sociale rum med egne logikker, hierarkier og præferencer for smag. Lejren kan midlertidigt svække nogle af hverdagslivets sundhedsmoralske vurderingslogikker, men etablerer samtidig egne logikker for, hvilke praksisser og kropslige udtryk, der tillægges værdi. Det betyder også, at adgang til anerkendelse fortsat er ulige fordelt.

Katrine Vraa Justenborg, ph.d. og postdoc på Center for Ungdomsforskning, Institut for Kultur og Kommunikation, Aalborg Universitet, kvju@ikk.aau.dk

Noter

- ¹ [Fra 'fedmeepidemi' til tyk-aktivisme: Sådan finder kropspositivisme vej til dig](#)
- ² [Kropsneutralitet: Hvad er det, og kan det hjælpe os til et bedre kropsimage?](#)
- ³ ['Du er ikke sulten, du keder dig bare': Slanketips på sociale medier får 22-årige Laura til at skamme sig over sin krop | Indland | DR](#)
- ⁴ [Koen-og-kropsidealer-2026.pdf](#)
- ⁵ [LEJRENS HISTORIE – Femø Kvindelejr](#)
- ⁶ [OM KVİNDELEJREN – Femø Kvindelejr](#)
- ⁷ Der blev oprindeligt gennemført ni individuelle interviews, hvoraf otte indgår i denne artikel. Interviewet med informant E er udeladt, idet det ikke belyser de tematikker, som denne artikel fokuserer på.

Referencer

- Aamann, I.C. and Erlik, M. 2023. 'Am I that bad?': Middle-class moralism and weight stigma towards parents of children with higher weight. *Children & Society*, 00: 1-17. DOI: 10.1111/chso.12779.
- Bourdieu, P. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. 1990. *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. 2005. *Udkast til en praksisteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, P. og Wacquant, L. 1996. *Refleksiv sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Brædder, A. 2021. *Femø*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Brædder, A. 2010. *Femø Kvindelejr 1971-2010 – og femøisternes kollektive erindring om lejren*. København: Arbejderhistorie nr. 3.
- Hansen, F. T. 2015. Sokratiske forskningsinterview, i J. E. Møller, S. S. E. Bengtsen & K. P. Munk: *Metodefetichisme – kvalitativ metode på afveje?* Aarhus Universitets Forskningsfond, (s. 173-192).
- Justenborg, K.V. 2023. *Vurdere(n)de Elevkroppe: Et mixed methods-studie af kroppes interrelationelle betydning for elevers sundhed og trivsel i folkeskolen*. Aalborg Universitetsforlag. DOI: 10.54337/aau644672236

- Justenborg, K.V., og Landis, L. 2024. Social classes betydning for pigers trivsel i folkeskolen. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.
- Larsen K. 2021. *Sundhedskapital: Investeringer i kroppen*. København: Samfundslitteratur.
- Larsen, K., Cutchin, M.P. og Harsløf, I. 2013. *Health Capital: New Health Risks and Personal Investments in the Body Context of Changing Nordic Welfare States*. In I. Harsløf, I. & R. Ulmestig (eds.). *Changing Social Risks and Social Policy Responses in the Nordic Welfare States* (pp.165-188). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Larsen, K., Hindhede, A.L., Larsen, M.H., Nicolaisen, M.H. and Henriksen, F.M. 2020a. Bodies need yoga? No plastic surgery! Naturalistic versus instrumental bodies among professions in the Danish healthcare field. *Social Theory & Health*, 20: 1-20.
DOI: 10.1057/s41285-020-00151-z.
- Larsen, K., Hindhede, A. og Henriksen, F.M. 2020b. Sundhedskapital blandt danske sundhedsprofessionelle: en kvantitativ og kvalitativ undersøgelse af kropsoptagelse og distinktion blandt forskere, klinikere og studerende i Danmark. *Praktiske grunde*, 1-2: 43-74.
- Larsen, K. og Sodemann, M. 2023. *Ulighedens drejebog. Sådan virker social ulighed i sundhed*. København: Samfundslitteratur.
- Lehn-Christiansen, S., Liveng, A., Dybbroe, B., Holen, M., Thualagant, N., Aamann, I.C. og Nordenhof, B. 2016. Indledning: Hvorfor en ny bog om ulighed i sundhed? Bogens fokuseringer og tilgange. In S. Lehn-Christiansen, A. Liveng, B. Dybbroe, M. Holen, N. Thualagant, I.C. Aamann & B. Nordenhof (eds.). *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver* (pp. 7–32). København: Frydenlund Academic.
- Lupton, D. 2013. *Fat*. Abingdon: Routledge.
- Marmot, M. and Wilkinson, R. 2006. *Social Determinants of Health*. Oxford: Oxford University Press.
- Skeggs, B. (1997). *Formations of class and gender: Becoming respectable*. London: SAGE publications Ltd.
- Wikman, H. 2014. *Femø 40 år*. Tilgængeligt 22.01.26. <http://kvindelejren.dk/wp-content/uploads/2014/02/kvindelejren-foerste-aar1.pdf>.